

Niektoré práva poškodených a páchatel'ov z pohľadu judikatúry ESĽP a riešenie ich vzájomných stretov

11.10.2018, Omšenie

JUDr. Marica Pirošíková, zástupkyňa vlády SR pred ESĽP

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2 Dohovoru (právo na život)

- **Povinnosť chrániť právo na život (hmotnoprávny aspekt):**

Prvá veta článku 2 ods. 1 Dohovoru ukladá štátu nielen zdržať sa úmyselného a nezákonného pozbavenia života, ale tiež uskutočniť primerané kroky za účelom ochrany života osôb podliehajúcich jeho právomoci (pozri rozsudok *L.C.B. proti Spojenému kráľovstvu* z 9. júna 1998, ods. 36). Tento záväzok zahŕňa primárnu povinnosť štátu zabezpečiť právo na život tým, že zavedie účinné trestnoprávne ustanovenia odstrašujúce od páchania trestných činov proti jednotlivcovi a systém orgánov činných v trestnom konaní za účelom prevencie, potlačania a trestania porušení týchto ustanovení. Zároveň môže tento záväzok za určitých okolností prerásť do pozitívnej povinnosti štátnych orgánov uskutočniť preventívne operatívne opatrenia za účelom ochrany osoby, ktorej život je v ohrození z dôvodu trestnej činnosti inej osoby (pozri rozsudok *Osman proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok z 28. októbra 1998, ods. 115). V prípadoch *Kontrová proti Slovenskej republike* (pozri rozsudok z 31. mája 2007) a *Opuz proti Tureckej republike* (rozsudok z 9. júna 2009) berúc do úvahy tento pozitívny záväzok Súd rozhodol, že v prípade, ak štátne orgány vedeli alebo mali vedieť o možnom riziku porušenia práv obetí a nevykonali potrebné opatrenia, došlo zo strany štátu k porušeniu článku 2 Dohovoru.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2 Dohovoru (právo na život)

- **Povinnosť viesť účinné oficiálne vyšetrovanie násilnej smrti (procesný aspekt):**

Článok 2 Dohovoru ďalej vyžaduje, aby sa uskutočnilo **účinné oficiálne vyšetrovanie**, ak boli jednotlivci násilne usmrtení.

Aby bolo vyšetrovanie namietaného nezákonného usmrtenia zamestnancami štátu účinné, môže byť všeobecne považované za nevyhnutné pre osoby zodpovedné a vykonávajúce vyšetrovanie, aby boli nezávislé od tých, ktoré boli zúčastnené na udalosti. Uvedené znamená nielen absenciu hierarchického a inštitucionálneho vzťahu ale tiež reálnu nezávislosť. Vyšetrovanie musí byť tiež účinné v tom zmysle, že je spôsobilé viesť k identifikácii a potrestaniu zodpovedných osôb. Uvedené nie je povinnosťou vo vzťahu k výsledku, ale pokiaľ ide o spôsoby. Orgány musia uskutočniť primerané kroky umožňujúce im zaistiť dôkazy týkajúce sa prípadu, vrátane *inter alia*, výpovedí očitých svedkov, znaleckých dôkazov a ak je to vhodné, pitvy poskytujúcej úplnú a presnú správu o zranení a objektívnu analýzu klinických záverov, vrátane príčiny smrti. Pri akýchkoľvek nedostatkoch vyšetrovania, ktoré znemožnia zistenie príčiny smrti alebo zodpovednej osoby alebo osôb hrozí, že budú v rozpore s týmto štandardom. Požiadavka promptnosti a primeranej rýchlosti je obsiahnutá v tomto kontexte. Zatiaľ čo môžu vzniknúť prekážky alebo ťažkosti, ktoré zabraňujú pokroku vo vyšetrovaní v osobitnej situácii, rýchla odpoveď orgánov vyšetrovajúcich použitie smrteľného násilia môže byť všeobecne považovaná za nevyhnutnú pre udržanie dôvery verejnosti v ich oddanosť právnemu štátu a prevenciu akéhokoľvek zdania kolúzie alebo tolerancie nezákonných konaní. Z rovnakých dôvodov musia existovať dostatočné prvky verejnej kontroly vyšetrovania alebo jeho výsledkov, aby bola zabezpečená zodpovednosť v praxi, ako aj v teórii. Stupeň verejnej kontroly sa môže samozrejme meniť od prípadu k prípadu. Akokoľvek, vo všetkých prípadoch blízki príbuzní poškodeného musia byť zapojení do konania v rozsahu nevyhnutnom na zabezpečenie ich legitímnych záujmov.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 3 (zákaz ponižujúceho zaobchádzania) a článku 8 Dohovoru (právo na súkromie)

- **Povinnosť štátov chrániť jednotlivcov pred zlým zaobchádzaním a neprimeranými zásahmi do práva na súkromie (hmotný aspekt)**

- Z článku 3 Dohovoru Súd vyvodil povinnosť štátov zabezpečiť, aby jednotlivci podliehajúci ich právomoci neboli vystavení zlému zaobchádzaniu alebo trestom vrátane zlého zaobchádzania zo strany ostatných jednotlivcov - t.j. štát **povinný zabezpečiť *inter alia* ochranu dieťaťa pred zneužitím**.
- K porušeniu Dohovoru preto dochádza ak **sociálni pracovníci alebo štátne orgány vedeli alebo mali vedieť o tom, že obeť bola vo vážnom ohrození a neurobili potrebné kroky, aby predišli porušeniu práv** (pozri napríklad *A. proti Spojenému Kráľovstvu* (rozsudok z 23. septembra 1998). V prípade *E. a ďalší proti Spojenému Kráľovstvu* (rozsudok z 26. novembra 2002) Súd vytvoril štandard pre porušenie práv dieťaťa z dôvodu zlyhania zabrániť sexuálnemu zneužitiu, ktorý sa aplikuje na sociálnych pracovníkov. Podľa Súdu k porušeniu pozitívnych povinností dochádza už vtedy, ak daný pracovník neuskutočnil dostupné primerané opatrenia, ktoré skutočne mohli zmeniť alebo zmierniť spáchanú škodu. V prípade *E. S. a ďalší proti Slovenskej republike* (rozsudok z 15. septembra 2009) Súd rozšíril túto zodpovednosť nielen na nečinnosť individuálnych sociálnych pracovníkov, ale aj na procesy v rámci systému, ktoré viedli k neúčinnnej ochrane.
- Štáty majú **povinnosť prijať také legislatívne a iné opatrenia, ktoré efektívne zabránia porušeniu alebo budú mať odstrašujúci efekt** na potenciálnych páchatelov.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 3 (zákaz ponižujúceho zaobchádzania) a článku 8 Dohovoru (právo na súkromie)

- **Povinnosť štátov chrániť jednotlivcov pred zlým zaobchádzaním a neprimeranými zásahmi do práva na súkromie (hmotnoprávny aspekt)**

Podobne je obsiahnutý pozitívny záväzok štátu v článku 8. Na jeho základe je možné vyžadovať prijatie opatrení aj vo sfére vzťahov medzi jednotlivcami navzájom. Zatiaľ čo voľba prostriedkov k zabezpečeniu súladu s článkom 8 vo sfére ochrany proti konaniam jednotlivcov patrí v zásade do priestoru štátu pre voľnú úvahu, účinný postup proti závažným trestným činom, pri ktorých ide o základné hodnoty a prvky súkromného života, vyžaduje náležité ustanovenia trestného práva. V tomto ohľade Súd uviedol, že v určitých situáciách (napr. ublíženie na zdraví, znásilnenie, domáce násillie) si efektívne odstrašenie od útokov na fyzickú integritu osoby vyžaduje účinný trestnoprávny mechanizmus na zabezpečenie adekvátnej ochrany (pozri rozsudok *Sandra Janković proti Chorvátsku* z 5. marca 2009, ods. 36). V prípade *M. T. a S. T. proti Slovenskej republike* (rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti z 29. mája 2012) Súd zdôraznil, že tento postoj v zásade nie je obmedzený na prípady fyzického násillia, ale naopak osobitne v prípadoch domáceho násillia sa môže vzťahovať aj na psychické násillie. Z uvedených dôvodov odmietol argument slovenskej vlády o nevyčerpaní žaloby o ochranu osobnosti ako účinného prostriedku nápravy, ktorou sa podľa nej sťažovateľky mohli domáhať zdržania sa zásahov do ich osobnej integrity. Podobne v prípade *M. C. proti Bulharsku* (rozsudok zo 4. decembra 2003) Súd zdôraznil, že účinná ochrana pred znásilnením a sexuálnym zneužívaním vyžaduje opatrenia trestnoprávnej povahy a odmietol argument vlády, že vnútroštátny systém poskytoval možnosť podania občianskoprávnej žaloby o náhradu škody voči páchateľom.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 3 (zákaz ponižujúceho zaobchádzania) a článku 8 Dohovoru (právo na súkromie)

- **Požiadavka viesť účinné oficiálne vyšetrovanie zlého zaobchádzania a neprimeraných zásahov do práva na súkromie (procesnoprávny aspekt)**
 - Vyšetrovanie musí viesť k identifikácii a potrestaniu zodpovedných osôb a nemožno ho obmedziť len na prípady zlého zaobchádzania zo strany zamestnancov štátu.
- **Príklady porušení pozitívnych záväzkov štátu vyplývajúcich zo zákazu ponižujúceho zaobchádzania a z práva na súkromie:**
 - *A. proti Spojenému Kráľovstvu* (rozsudok z 23. septembra 1998) – Telesné tresty
 - *M. C. Proti Bulharsku* (rozsudok zo 4. decembra 2003) - Znásilnenie
 - *E.M. proti Rumunsku* (rozsudok z 30. októbra 2012) - Domáce násillie
 - *Bevacqua a S. proti Bulharsku* (rozsudok z 12. júna 2008) - Domáce násillie
 - *Eremia a ďalší proti Moldavsku* (rozsudok z 28. mája 2013) - Domáce násillie

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

- V rozsudku *Kontrová proti Slovenskej republike* (rozsudok z 31. mája 2007) si Súd všimol, že v prípade sťažovateľky polícia nezabezpečila splnenie povinností vyplývajúcich z príslušných ustanovení Trestného poriadku a služobných predpisov, ako napr. prijatie a riadne zaznamenanie sťažovateľkinho trestného oznámenia, začatie vyšetrovania trestnej veci a neodkladné začatie trestného konania proti sťažovateľkinmu manželovi, vykonanie riadneho záznamu tiesňového volania, upovedomenie nasledujúcej služby o situácii, a tiež prijatie opatrení v súvislosti s oznámením, že sťažovateľkin manžel má strelnú zbraň a vyhráža sa s ňou. Súd mal za preukázané, že priamym následkom týchto pochybení bolo usmrtenie sťažovateľkiných detí jej manželom. Uvedené však de facto skonštatoval už najvyšší súd pri zrušení rozhodnutia krajského súdu z 21. januára 2004 a rozsudku okresného súdu z 20. októbra 2003. Okresný súd obvinených policajtov spod obžaloby oslobodil. Mal za to, že trestný čin marenia úlohy verejného činiteľa predpokladá zmarenie úlohy úplne alebo aspoň na určitý čas. Nepostačuje iba zdržovanie splnenia úlohy. Dospel k záveru, že v posudzovanom prípade konanie policajtov neprerástlo do takéhoto zmarenia ich úlohy a ich konanie nemalo priamy vzťah k tragédii. Krajský súd zamietol odvolanie proti tomuto rozsudku. Najvyšší súd vo veci rozhodol na základe sťažnosti pre porušenie zákona podanej generálnym prokurátorom. Mal za to, že oba sudy vyhodnotili dôkazy nelogicky, nevzali do úvahy všetky relevantné skutočnosti a dospeli k nesprávnym záverom. Najvyšší súd bol toho názoru, že je zrejmé, že obvinení policajti zanedbali plnenie svojich úloh. Uviedol, že medzi ich protiprávnym konaním a fatálnym následkom bola priama príčinná súvislosť. Najvyšší súd vrátil vec okresnému súdu na opätovné prerokovanie a poukázal na to, že podľa § 270 ods. 4 TP je tento súd viazaný jeho vyššie uvedeným právnym názorom. Následne okresný súd uznal policajtov B., P. S. a M. S. za vinných v zmysle obžaloby a odsúdil ich na tresty odňatia slobody v trvaní šiestich, štyroch a štyroch mesiacov. Súd tiež skonštatoval, že sťažovateľka nemala k dispozícii účinný prostriedok nápravy, prostredníctvom ktorého by sa mohla domôcť na vnútroštátnej úrovni náhrady za utrpenú nemajetkovú ujmu, ktorá jej vznikla v súvislosti s usmrtením jej detí, k čomu došlo v dôsledku opomenutia štátu splniť si povinnosti obsiahnuté v pozitívnom záväzku vyplývajúcom z článku 2 Dohovoru.
- Bližšie k možnosti poškodených domôcť sa nemajetkovej ujmy pozri Pirošiková M.: Práva osoby poškodenej trestným činom z hľadiska aktuálnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, Zo súdnej praxe, 4/3013, s. 149-151.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

V prípade *Branko Tomašić a ďalší proti Chorvátsku* (rozsudok z 15. januára 2009) boli sťažovateľmi príbuzní bábätka a jeho matky, ktorých zabil ich manžel/otec a potom zabil sám seba. Tento skutok sa stal mesiac po tom, ako bol prepustený z väzenia, kde vykonal trest za vyhrážanie sa smrťou svojej manželke. Pôvodne mu bolo nariadené povinné psychiatrické liečenie, ktoré mal absolvovať počas pobytu vo väzení, ako aj po skončení trestu odňatia slobody ak to bude potrebné, avšak odvolací súd nariadil, aby liečenie bolo po jeho prepustení ukončené. Sťažovatelia namietali, že chorvátsky štát nevykonal primerané opatrenia na ochranu dieťaťa a jeho matky a nevykonal účinné vyšetrovanie prípadnej zodpovednosti štátu za smrť matky aj dieťaťa. Súd skonštatoval porušenie článku 2 Dohovoru z toho dôvodu, že chorvátske orgány nevykonali potrebné kroky k tomu, aby zabránili smrti dieťaťa a jeho matky. Konkrétne uviedol, že zistenia vnútroštátnych súdov a závery psychiatrického vyšetrenia nepochybne preukazovali, že orgány si boli vedomé skutočnosti, že hrozby voči matke a dieťaťu boli závažné, a že mali byť vykonané všetky opatrenia na ich ochranu. Súd si ďalej všimol niekoľko pochybení pri konaní vnútroštátnych orgánov: aj keď psychiatrický posudok, vypracovaný na účely trestného konania, zdôraznil potrebu pokračovania v psychiatrickom liečení, chorvátska vláda nepreukázala, že toto liečenie bolo v skutočnosti náležite vykonané; z predložených dokumentov vyplývalo, že liečenie manžela vo väzení pozostávalo z niekoľkých sedení so zamestnancami väznice, z ktorých ani jeden nebol psychiatrom; ani relevantné nariadenia, ani rozsudok súdu podrobnejšie neuvádzali, ako má byť liečenie vykonané; a nakoniec, manžel pred jeho prepustením z väzenia nebol vyšetrený za účelom zistenia, aké predstavuje riziko pre dieťa a jeho matku. Súd preto vyvodil záver, že vnútroštátne orgány nevykonali opatrenia potrebné na ochranu ich životov.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

- Prípád *M. C. proti Bulharsku* sa týkal namietaného porušenia pozitívneho záväzku štátu chrániť telesnú integritu a súkromný život jednotlivcov a zaistiť účinné prostriedky nápravy. Sťažovateľka pred Súdom namietala, že bola dvakrát znásilnená (31. júla 1995 a 1. augusta 1995), avšak bulharské právo neposkytuje účinnú ochranu proti znásilneniu a sexuálnemu zneužívaniu, pretože stíhané sú iba prípady, keď sa obeť aktívne bráni, a že bulharské orgány náležite nevyšetřili udalosti z 31. júla 1995 a 1. augusta 1995. Súd skonštatoval, že § 152 ods. 1 TZ (toto ustanovenie definuje znásilnenie ako pohlavný styk so ženou (1) nespôsobilou sa brániť, ak nedala k tomu súhlas; (2) bola prinútená silou alebo hrozbou; (3) ktorá bola uvedená do stavu bezbrannosti páchateľom) sa nezmieňuje o požiadavku fyzického odporu obeť a definuje znásilnenie spôsobom, ktorý sa výrazne nelíši od ustanovení v ostatných členských štátoch. Rozhodujúcim však je zmysel daný výrazom ako „sila“, „hrozba“ alebo ďalším pojmom používaným v právnych definíciách. V prerokovávanom prípade pri absencii judikatúry výslovne sa zaoberajúcej otázkou, či každý sexuálny akt vykonaný bez súhlasu obeť je trestný podľa bulharského práva, je ťažké spoľahlivo dospieť k všeobecným záverom v tomto ohľade. Súd tiež uviedol, že nepotrebuje získať definitívne odpovede o praxi bulharských orgánov v prípadoch znásilnenia vo všeobecnosti a že na účely prerokovávaného prípadu stačí zistiť, že tvrdenie sťažovateľky o reštriktívnej praxi je založené na odôvodnených argumentoch a vláda ho nevyvrátila. Pri skúmaní konkrétnych okolností prípadu Súd skonštatoval, že v priebehu vyšetrovania bolo vypočutých množstvo svedkov a boli vypracované psychologické a psychiatrické posudky. Uznal, že bulharské orgány čelili ťažkej úlohe, pretože boli konfrontované s dvoma protikladnými verziami udalostí a malým množstvom priamych dôkazov. Na druhej strane však Súd dospel k názoru, že orgány nevyužili všetky možnosti na zistenie skutkových okolností a nedostatočne posúdili dôveryhodnosť vzájomne si odporujúcich výpovedí. Je významné, že dôvodom pre takýto postup bol očividne názor vyšetrovateľa a prokurátora, že to, čo sa udialo, bolo „znásilnenie na schôdzke“, kde chýbali priame dôkazy znásilnenia ako je násilie, odpor alebo volanie o pomoc. Okrem toho prokuratúra nevyužila možnosť, že sťažovateľka nemusela súhlasiť, ale prijala názor, že pri absencii dôkazov o odpore nie je možné skonštatovať, že páchateľia boli uzročení s tým, že sťažovateľka nesúhlasí. Súd bol toho názoru, že v praxi môže byť niekedy obtiažne preukázať nesúhlas pri absencii „priameho“ dôkazu, ako sú stopy po násilí alebo priami svedkovia.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

Štátne orgány však musia skúmať všetky skutočnosti a rozhodnúť na základe zhodnotenia všetkých okolností prípadu. Vyšetrovanie a jeho závery sa musia zamerať na otázku nesúhlasu. To sa v prerokovávanom prípade nestalo. Súd skonštatoval, že prístup štátnych orgánov bol reštriktívny a prakticky povyšoval „kladenie odporu“ pri znásilnení do pozície definujúceho prvku skutkovej podstaty trestného činu. Kritizoval aj to, že sa málo zaoberali skutočnou zraniteľnosťou mladých ľudí a osobitnými psychologickými faktormi, ktoré sa vyskytujú v prípadoch znásilnenia mladistvých. Pri vyšetrovaní tiež došlo k značným prietahom. Súd bez toho, aby sa vyjadroval k otázke viny P. a A., dospel k záveru, že účinnosť vyšetrovania a najmä prístup vyšetrovateľov a prokurátorov k prípadu nespĺňa požiadavky obsiahnuté v pozitívnom záväzku štátu – z hľadiska relevantných moderných štandardov v porovnávacom a medzinárodnom práve – t.j. zaviesť a účinne aplikovať systém trestného práva trestajúci všetky formy znásilnenia a sexuálneho zneužívania. K argumentu vlády, že vnútroštátny systém poskytol možnosť podania občianskoprávnej žaloby o náhradu škody voči páchateľom, Súd uviedol, že toto tvrdenie je nepodstatné a zdôraznil, že účinná ochrana pred znásilnením a sexuálnym zneužívaním vyžaduje opatrenia trestnoprávnej povahy. Na základe uvedeného dospel k záveru, že došlo k porušeniu pozitívneho záväzku obsiahnutého v článkoch 3 a 8 Dohovoru.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

- V prípade **E. M. proti Rumunsku** (rozsudok z 30. októbra 2012) sťažovateľka namietala, že vyšetrovanie jej trestného oznámenia vo veci domáceho násillia spáchaného v prítomnosti jej dcéry (ktorá mala v tom čase jeden a pol roka) nebolo účinné. Rumunské súdy zamietli sťažnosť sťažovateľky z toho dôvodu, že jej tvrdenia o násilnom správaní manžela voči nej sa nepodarilo preukázať. Súd skonštatoval porušenie článku 3 Dohovoru v jeho procesnej časti, pretože spôsob, akým bolo vyšetrovanie vedené, neposkytoval sťažovateľke účinnú ochranu tak, ako to vyžaduje článok 3. Najmä uviedol, že sťažovateľka už pri podaní prvého trestného oznámenia požiadala o asistenciu a ochranu pre seba aj pre svoju dcéru voči agresívnemu správaniu jej manžela. Napriek tomu, že zákonný rámec umožňoval uskutočnenie spolupráce medzi rôznymi orgánmi a vykonanie mimosúdnych opatrení vo vzťahu k domácejmu násilliu, a aj napriek tomu, že sťažovateľka podložila svoje tvrdenia lekáorskými správami, nezdalo sa, že by rumunské orgány vykonali nejaké opatrenia za účelom prešetrenia jej tvrdení.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

- V prípade **Bevacqua a S. proti Bulharsku** (rozsudok z 12. júna 2008) prvá sťažovateľka, ktorá tvrdila, že bola pravidelne bitá svojím manželom, ho opustila a podala žiadosť o rozvod, pričom zobrala so sebou aj svojho trojročného syna (druhý sťažovateľ). Akokoľvek, jej manžel ju bil naďalej. Strávila štyri dni v centre pre týrané ženy so svojím synom, avšak bolo jej povedané, že môže byť stíhaná za únos dieťaťa a môže to viesť k rozhodnutiu súdu o striedavej starostlivosti. Podanie trestného oznámenia vyprovokovalo ďalšie násillie. Jej žiadosť o vydanie predbežného opatrenia týkajúceho sa zverenia syna do jej starostlivosti nebola posúdená prioritne a syn jej bol zverený až keď boli rozvedení o viac ako rok neskôr. Nasledujúci rok bola zbitá svojím bývalým manželom a jej žiadosť o jeho trestné stíhanie boli odmietnuté z toho dôvodu, že ide o „súkromnú vec“ ktorá vyžadovala súkromné trestné stíhanie. Súd konštatoval porušenie článku 8 Dohovoru (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života), berúc pri tom do úvahy účinok zlyhania súdov pri vydávaní predbežného opatrenia, ktoré sa sťažovateľky a jej syna dotklo veľmi negatívne, a zároveň nevykonanie dostatočných opatrení vnútroštátnymi orgánmi, ktorými by reagovali na správanie bývalého manžela prvej sťažovateľky. Podľa názoru Súdu, toto nekonanie v prípade sťažovateľov predstavovalo porušenie pozitívneho záväzku štátu podľa článku 8 Dohovoru. Súd najmä zdôraznil, že posúdenie záležitosti ako „súkromnej veci“ bolo nezlučiteľné so záväzkom štátnych orgánov ochrániť rodinný život sťažovateľov.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

- V prípade *Eremia a ďalší proti Moldavsku* (rozsudok z 28. mája 2013) sa prvá sťažovateľka a jej dve dcéry sťažovali na to, že moldavské orgány ich neochránili pred násilným a zneužívajúcim správaním ich manžela a otca, ktorý bol policajtom. Súd skonštatoval, že bol porušený článok 3 Dohovoru vo vzťahu k prvej sťažovateľke v tom, že napriek tomu, že vnútroštátne orgány vedeli o zneužívaní, nevykonali účinné opatrenia voči jej manželovi a neochránili ju pred ďalším domácim násilím. Ďalej konštatoval porušenie článku 8 Dohovoru vo vzťahu k jej dcéram, pričom zobral do úvahy skutočnosť, že napriek negatívnemu psychologickému účinku ich svedectva každodenného násillia voči ich matke, neboli vykonané žiadne, alebo iba minimálne opatrenia na to, aby sa takéto správanie neopakovalo. Nakoniec, Súd konštatoval aj porušenie článku 14 Dohovoru v spojení s článkom 3 Dohovoru vo vzťahu k prvej sťažovateľke, zistiť, že konanie vnútroštátnych orgánov nebolo iba obvyčajným zlyhaním pri prešetrovaní násillia voči nej, ale tým, že bolo opakovane prehliadané odrážalo diskriminačný prístup voči prvej sťažovateľke ako žene. V tomto ohľade Súd uviedol, že závery osobitného spravodajcu OSN týkajúce sa násillia na ženách ako aj dôvodov a následkov tohto násillia, iba podporili dojem, že moldavské orgány plne nedocenili závažnosť a rozsah problému domáceho násillia v Moldavsku a jeho diskriminačný účinok na ženy.

Pozitívne záväzky štátu vyplývajúce z článku 2, 3 a 8 Dohovoru - príklady

Ďalšie príklady môžete nájsť v slovenskom preklade na:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets/slovak&c=#>

Špecifiká vyšetrovania sexuálnych trestných činov

- **Práva obhajoby v. záujmy poškodených trestnými činmi sexuálneho zneužívania:**
 - Ak je obeťou dieťa, je potrebné prijať osobitné opatrenia na jeho ochranu v trestnom konaní a preto je možné použiť v konaní pred súdom ako dôkaz aj výpovede z prípravného konania. Aby však nedošlo k porušeniu práv obhajoby je potrebné aby jej už v tomto štádiu konania bolo umožnené položiť poškodenému trestným činom otázky – stačí aj nepriamo (napr. prostredníctvom vyšetrovateľa, či psychológa).
 - *S. N. proti Švédsku* (rozsudok z 2. júla 2002)
 - *Eduardo González Nájera proti Španielsku* (rozhodnutie z 11. februára 2014)
 - *P. S. proti Nemecku* (rozsudok z 2. júla 2002)
 - *Vronchenko proti Estónsku* (rozsudok z 18. júla 2013)

Špecifiká vyšetrovania sexuálnych trestných činov

- Vo veci *S. N. proti Švédsku* (rozsudok z 2. júla 2002) bol sťažovateľ odsúdený za pohlavné zneužívanie 10-ročného chlapca. Výsluch poškodeného uskutočnený políciou bol zachytený na video. Na žiadosť obhajcu bol neplnoletý chlapec znovu vypočutý v neprítomnosti obhajcu, ktorý však mal možnosť formulovať otázky, ktoré boli svedkovi položené. Tento výsluch bol zachytený na magnetofón. Počas hlavného pojednávania bolo premietnuté video a prečítaný prepis druhého výsluchu. Boli to jediné dôkazy viny. Výpovede matky a učiteľky sa týkali iba zmien osobnosti neplnoletého. **Súd nezistil porušenie článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru. Obhajca nežiadal, aby bol prítomný pri druhom výsluchu neplnoletého, a preto nedošlo pri tomto výsluchu k porušeniu práv obhajoby.** Podľa Súdu článok 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru nemožno interpretovať tak, že v každom prípade sa vyžaduje, aby položil otázky svedkovi priamo obvinený alebo obhajca. Za daných okolností postačovalo vykonanie dôkazu audiovizuálnym záznamom a čítaním prepisu magnetofónového záznamu. Obhajoba mala dostatočnú možnosť vyjadriť sa k týmto dôkazom a sponchybňovať vierohodnosť neplnoletého.

Špecifiká vyšetrovania sexuálnych trestných činov

- Vo veci *Eduardo González Nájera proti Španielsku* (rozhodnutie z 11. februára 2014) bol sťažovateľ odsúdený za pohlavné zneužívanie šiestich 5-ročných dievčat počas cvičenia zameraného na psychomotorický rozvoj. Výsluch dievčat v prípravnom konaní bol zachytený videom. Počas hlavného pojednávania bolo premietnuté video, poškodené na pojednávaní vypočuté neboli. Ich výpoveď v prípravnom konaní bola jediným priamym dôkazom, na základe ktorého bol sťažovateľ odsúdený. Sťažovateľ v žiadnom štádiu konania nekládol obetiam otázky. **Súd konštatoval, že sťažovateľova sťažnosť podľa článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru je zjavne nepodložená.** Uviedol, že sťažovateľ nepožadoval, aby boli obeť vypočuté na pojednávaní a nepožadoval ani ich výsluch prostredníctvom súdu alebo odborníkov. Sťažovateľ napadol iba prípustnosť výpovedi maloletých ako dôkazu. Vzhľadom na zraniteľnosť obetí podľa názoru Súdu nemožno vnútroštátnym súdom vycítať, že neiniciovali výsluch obetí, keďže žiadna zo strán výsluch na pojednávaní nepožadovala. Súd zbral do úvahy, že v prípravnom konaní uskutočnil výsluch forenzný sociálny pracovník a forenzný sociálny psychológ, správa z výsluchu bola doručená sťažovateľovi, ktorý ju v prípravnom štádiu nenapadol a nežiadal ďalšie vyšetrovanie, a že správa expertov, ktorí výsluch uskutočnili, obsahovala detailný záver o dôveryhodnosti obetí. Súd tiež zbral do úvahy, že videonahrávka výsluchu bola premietnutá na pojednávaní; že experti, ktorý výsluch uskutočnili, boli na pojednávaní vypočúť; že boli ako svedkovia vypočúť aj rodičia obetí a že sťažovateľ mal možnosť predniesť svoju verziu prípadu a poukázať na akúkoľvek nezrovnalosť vo vyjadreniach svedkov.

Špecifiká vyšetrovania sexuálnych trestných činov

- K záveru **o porušení článku 6 ods. 1 a 3 písm. d) Dohovoru** Súd dospel aj v prípade *Vronchenko proti Estónsku* (rozsudok z 18. júla 2013), v ktorom bol sťažovateľ odsúdený za pohlavné zneužívanie maloletej nevlastnej dcéry. Poškodená bola vypočúť v prípravnom konaní, avšak znalci z odboru psychológie a psychiatrie neodporúčali jej výsluch pred súdom (ani výsluch na diaľku). Súd konštatoval, že v prípade sexuálnych trestných činov, špeciálne ak je obeťou dieťa, je potrebné prijať osobitné opatrenia na ochranu obetí v trestnom konaní, preto existoval dostatočný dôvod na to, že bol zamietnutý návrh sťažovateľa, aby jeho nevlastná dcéra bola vypočúť na pojednávaní. Ďalej Súd konštatoval, že výpoveď obeť bola jediným priamym dôkazom a že ostatné osoby vypovedali iba o tom, čo im povedala obeť a vo všeobecnejšej rovine o správaní obeť. Nakoniec Súd skúmal, či existovali dostatočné vyvažovacie opatrenia na zabezpečenie práv obhajoby (vrátane silných procesných záruk umožňujúcich spravodlivé a dôkladné posúdenie dôveryhodnosti dôkazov). Obeť bola v prípravnom konaní vypočúť trikrát, pričom posledný výsluch bol nahrávaný, keďže vyšetrovacie orgány už rátili s možnosťou, že nebude vypočúť pred súdom. Napriek tomu neurobili žiadne kroky, aby obhajobe umožnili položiť otázky v tomto štádiu konania, napr. umožnením, aby sa na výsluchu zúčastnil advokát sťažovateľa, alebo aby obhajoba mohla položiť otázky nepriamo – prostredníctvom vyšetrovateľa alebo psychológa. Po premietnutí videa z výsluchu poškodenej na hlavnom pojednávaní obhajoba požadovala, aby bola obeť vypočúť na pojednávaní. Podľa názoru Súdu vnútroštátnym súdom nemožno vycítať, že zamietli výsluch obeť na pojednávaní, pretože toto rozhodnutie bolo prijaté v najlepšom záujme dieťaťa. Podľa Súdu však bolo preto dôležité, aby **obhajoba dostala možnosť klásť otázky v prípravnom konaní.** Súd konštatoval, že znalci z odboru psychológie a psychiatrie, ktorí vyšetrovali dieťa, neuviedli názor na dôveryhodnosť nahranej výpovede a neboli vypočúť na pojednávaní. Ostatné znalecké dokazovania (vrátane DNA a vnútorného vyšetrenia obeť) nepriinesli dôkaz proti sťažovateľovi.

Špecifiká vyšetovania sexuálnych trestných činov

- Vo veci *P. S. proti Nemecku* (rozsudok z 2. júla 2002) **Súd zistil porušenie článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru**. Sťažovateľ bol odsúdený za pohlavné zneužívanie 8-ročného dievčatka. Súd poškodenú nevypočul s odôvodnením, že výsluch by bol z psychologického hľadiska škodlivý. Odsúdenie založil na výpovedi policajta, ktorý poškodenú vypočul v prípravnom konaní, a na výpovedi matky. Návrh sťažovateľa na psychologické vyšetrenie poškodenej odmietol. Odvolací súd síce vykonal dôkaz na dôveryhodnosť poškodenej psychologickým posudkom, ale zamietol návrh na jej výsluch. Poškodená teda nikdy nebola súdom vypočutá a sťažovateľ nemal nikdy možnosť sledovať jej správanie a reakcie na otázky a preverovať tak jej vierohodnosť. Psychologický posudok bol podaný so značným odstupom od udalosti. Svedectvo poškodenej, tlmočené len tretími osobami, tak nemohlo byť nikdy overené obhajobou, hoci išlo o jediný dôkaz viny.

Situácia v Slovenskej republike

Zákon o obetiach trestných činov

- **úplná transpozícia smernice Rady 2004/80/ES** z 29. apríla 2004 o náhradách obetiam trestnej činnosti (Ú. v. EÚ L 261, 6.8.2004) do právneho poriadku Slovenskej republiky

Predmet zákona

- vymedzenie práv obetí trestných činov,
- rozsah pomoci a podpory, resp. služieb, na ktorých poskytnutie majú obeť právny nárok
- vzťah medzi štátom a subjektmi poskytujúci pomoc obetiam
- poskytovanie peňažnej pomoci, t. j. finančného odškodnenia obetí násilných trestných činov

Situácia v Slovenskej republike

Obzvlášť zraniteľná obeť § 2 ods. 2 písm. c)

1. **dieťa**; dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, a ak nie je vek osoby známy a existuje dôvod domnievať sa, že je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak,
2. **osoba staršia ako 75 rokov**,
3. **osoba so zdravotným postihnutím**,
4. obeť trestného činu **obchodovania s ľuďmi**, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násillia,
5. obeť trestného činu spáchaného násillím alebo hrozbou násillia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery,
6. obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obeť a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatelovi alebo závislosti od páchatel'a, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu,

Situácia v Slovenskej republike

Obet' násillného trestného činu § 2 ods. 2 písm. d)

fyzická osoba, ktorej bola

1. úmyselným násillným trestným činom spôsobená ujma na zdraví; ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela (ďalej len „zomretý“), obeťou násillného trestného činu je aj pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom, a ak ho niet, osoba, ku ktorej mal zomretý vyživovaciu povinnosť, ak odsek 3 neustanovuje inak,
2. spôsobená **morálna škoda trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásillnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho zneužívania**

Situácia v Slovenskej republike

2 ods. 2 písm. f)

Druhotná viktimizácia - ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov

2 ods. 2 písm. g)

Opakovaná viktimizácia - ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatelia, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastráňovaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstnením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť

Situácia v Slovenskej republike

§ 3 Základné zásady ochrany a podpory obetí

(1) Každá osoba, ktorá tvrdí, že je obeťou, sa považuje za obeť, kým sa nepreukáže opak, alebo ak nejde o zjavné zneužitie postavenia obeť podľa tohto zákona, a to bez ohľadu na to, či bol páchatel trestného činu zistený, trestne stíhaný alebo odsúdený.

(2) Práva priznané obeti týmto zákonom sa uplatňujú **bez diskriminácie** založenej na pohlaví, náboženskom vyznaní alebo viere, rase, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotnom stave, veku, sexuálnej orientácii, rodinnom stave, farbe pleti, jazyku, politickom alebo inom zmýšľaní, národnom alebo sociálnom pôvode, majetku alebo inom postavení.

(3) Subjekty podľa [§ 2 ods. 1 písm. k\)](#) sú povinné správať sa k obeti **ohľaduplne, profesionálne, s rešpektom a podľa možnosti jej vychádzať v ústrety, pritom prihliadajú na jej vek, pohlavie, zdravotný stav vrátane psychického stavu a rozumovú vyspelosť tak, aby nedochádzalo k druhotnej viktimizácii alebo opakovanej viktimizácii.**

(4) Orgány činné v trestnom konaní, súdy a subjekty poskytujúce pomoc obetiam sú **povinné informovať obeť o jej právach jednoduchým a pre ňu zrozumiteľným spôsobom.** Osobitne prihliadajú na ťažkosti pri porozumení alebo komunikácii vyplývajúce z určitého druhu zdravotného postihnutia, znalosti jazyka, ako aj na obmedzenú schopnosť obeť vyjadrovať sa.

Situácia v Slovenskej republike

(5) Orgány činné v trestnom konaní a sudy sú **povinné umožniť obeti uplatnenie jej práv** podľa tohto zákona a osobitného predpisu²⁾ a v prípade odôvodnenej potreby, najmä v záujme zabezpečenia práva a ochrany obete, spolupracujú so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam.

(6) Obeť má v trestnom konaní postavenie oznamovateľa trestného činu, poškodeného alebo svedka a patria jej práva a povinnosti upravené v Trestnom poriadku súvisiace s uvedeným postavením.

(7) Orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam uskutočňujú s ohľadom na závažnosť spáchaného trestného činu **individuálne posúdenie obete tak, aby sa zistilo, či ide o obzvlášť zraniteľnú obeť na účely zabránenia opakovanej viktimizácii.**

(8) Orgány činné v trestnom konaní, sudy a subjekty poskytujúce pomoc obetiam sú **povinné v prípade obzvlášť zraniteľnej obete, ktorou je dieťa, prihliadať na najlepší záujem dieťaťa.**³⁾

Situácia v Slovenskej republike

§ 4 Právo na informácie

§ 5 Právo na poskytnutie odbornej pomoci

(1) Subjekty poskytujúce pomoc obetiam poskytujú alebo zabezpečujú odbornú pomoc obetiam za podmienok ustanovených týmto zákonom alebo osobitným predpisom.⁵⁾

(2) Formy odbornej pomoci sú všeobecná odborná pomoc obeti a špecializovaná odborná pomoc obzvlášť zraniteľnej obeti.

(3) Všeobecná odborná pomoc obeti je odborná činnosť a poskytovanie služieb, ktorými sa rozumie

a) poskytnutie a náležité vysvetlenie informácií podľa § 4 ods. 2 a 5,

b) právna pomoc na uplatnenie práv obete, ktoré jej patria podľa tohto zákona,

c) právna pomoc na uplatnenie práv obete, ktorá má postavenie poškodeného alebo svedka v trestnom konaní,

d) psychologická pomoc,

e) poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania opakovanej viktimizácii.

(4) Špecializovaná odborná pomoc obzvlášť zraniteľnej obeti je cieleňá a integrovaná odborná činnosť a poskytovanie služieb, ktorými sa rozumie

a) poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci,

b) poskytnutie krízovej psychologickej intervencie,

c) vyhodnotenie hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia,

d) sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení núdzového bývania a špecializovaného sociálneho poradenstva,⁶⁾ ak život alebo zdravie obzvlášť zraniteľnej obete je bezprostredne ohrozené.

(5) Obeť má právo na poskytnutie odbornej pomoci v súlade so svojimi osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom.

(6) Právo na poskytnutie odbornej pomoci sa obeti zaručuje bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní.

Situácia v Slovenskej republike

§ 6 Podmienky poskytnutia odbornej pomoci

§ 7 Právna pomoc

(1) Právnu pomocou sa rozumie poskytovanie právnych informácií a právne zastupovanie obete v trestnom konaní a v civilnom procese, ak si obeť uplatnila nárok na náhradu škody v trestnom konaní a o jej nároku nebolo rozhodnuté.

(2) Právnu pomoc poskytuje obetiam Centrum právnej pomoci za podmienok a v rozsahu ustanovenom v osobitnom predpise,⁹⁾ subjekt poskytujúci pomoc obetiam a advokát za podmienok a v rozsahu ustanovenom podľa Trestného poriadku.

Situácia v Slovenskej republike

§ 8 Právo na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou

- (1) Obeť má právo na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou.
- (2) **Orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam postupuje tak, aby jeho činnosť nespôsobovala obeti druhotnú viktimizáciu a prijíma účinné opatrenia, ktoré majú zabrániť opakovanej viktimizácii.** Na tento účel orgán činný v trestnom konaní a súd používa vhodne prispôsobené úradné miestnosti, ak to ich priestorové možnosti umožňujú.
- (3) V záujme ochrany obete pred druhotnou viktimizáciou možno lekárske vyšetrenie prikázať v nevyhnutnej miere a len vtedy, ak je to potrebné na účely trestného konania.
- (4) V záujme ochrany obete pred opakovanou viktimizáciou alebo hroziacim nebezpečenstvom je príslušný orgán oprávnený rozhodnúť o uložení osobitných opatrení podľa osobitného predpisu.⁹⁾

§ 9 Právo na odškodnenie

Obeť násilného trestného činu má za podmienok a v rozsahu ustanovenom týmto zákonom právo na odškodnenie, ktoré jej poskytne štát.

Situácia v Slovenskej republike

Zmeny v Trestnom poriadku

§ 2 ods. 21

Orgány činné v trestnom konaní a súd sú **povinné v priebehu celého trestného konania umožniť poškodenému plné uplatnenie jeho práv, o ktorých ho treba riadne, vhodným spôsobom a zrozumiteľne poučiť**. Trestné konanie sa musí viesť s potrebnou **ohľaduplnosťou** k poškodenému. Treba zohľadniť jeho osobnú situáciu a okamžité potreby, vek, pohlavie, prípadné zdravotné postihnutie a jeho vyspelosť a zároveň plne rešpektovať jeho fyzickú, mentálnu a morálnu integritu. Ustanovenia osobitného zákona o právach obetí trestných činov tým nie sú dotknuté.

§ 30a Psychológ

V prípadoch ustanovených týmto zákonom **sa na vykonanie úkonu priberie psychológ**. Psychológ má právo na náhradu nevyhnutných výdavkov a ušlej mzdy alebo iného preukázateľného ušlého príjmu. Nárok zaniká, ak ho psychológ neuplatní do troch dní po svojej prítomnosti na úkone alebo po tom, čo mu bolo oznámené, že k úkonu nedôjde; na to musí byť psychológ upozornený.

Situácia v Slovenskej republike

§ 46 ods. 8

Poškodený, ktorému **hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode, má právo požiadať o poskytnutie informácie o**

- a) prepustení alebo úteku obvineného z väzby,
- b) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody,
- c) prerušení výkonu trestu odňatia slobody,
- d) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu ochranného liečenia zo zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti,
- e) zmene formy výkonu ochranného liečenia z ústavného liečenia na ambulantné liečenie, alebo
- f) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu detencie.

§ 46 ods. 9

Bez žiadosti poškodeného orgán činný v trestnom konaní alebo súd poskytne poškodenému informácie podľa odseku 8, ak zistí, že poškodenému **hrozí nebezpečenstvo** v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode. Poškodený môže svoje rozhodnutie o práve byť informovaný o skutočnostiach uvedených v odseku 8 zmeniť; na zmenu rozhodnutia poškodeného sa prihliada.

Situácia v Slovenskej republike

§ 49

Orgán činný v trestnom konaní a súd je **povinný poškodeného o jeho právach poučiť** podľa tohto zákona a poskytnúť mu plnú možnosť na ich uplatnenie.

§ 82 ods. 1

Ak sudca pre prípravné konanie alebo súd rozhodol podľa **§ 80 alebo § 81**, že sa obvinený ponecháva na slobode alebo že sa z väzby prepúšťa na slobodu, na posilnenie účelu, ktorý by sa inak dosiahol väzbou, môže orgán rozhodujúci o väzbe zároveň uložiť jedno alebo viac primeraných obmedzení alebo povinností, najmä ...

h) **zákaz styku s určitými osobami alebo zákaz úmyselne sa priblížiť k určitej osobe** na vzdialenosť menšiu ako päť metrov

§ 82 Primerané povinnosti a obmedzenia sa doplnil odsekom 6, ktorý znie:

Ak súd uložil primerané obmedzenie podľa odseku 1 písm. h) obvinenému, **ktorý má rozhodnutím súdu vydaným v civilnom procese upravené právo styku s poškodeným, ktorým je osoba mladšia ako 18 rokov**, rozhodnutie súdu vydané v civilnom procese nemožno vykonať počas trvania primeraného obmedzenia podľa odseku 1 písm. h). O uložení primeraného obmedzenia podľa odseku 1 písm. h) sudca pre prípravné konanie alebo súd, informuje ten súd, ktorý vydal rozhodnutie o úprave styku v civilnom procese.

Situácia v Slovenskej republike

§ 125 Konfrontácia sa doplnila o ods. 4 a 5

(4) Použitie ustanovení odsekov 1 a 2 nie je možné, **ak ide o svedka mladšieho ako 18 rokov.**

(5) V trestnom konaní o trestných činoch proti ľudskej dôstojnosti, o trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby alebo o trestnom čine obchodovania s ľuďmi sa ustanovenia odsekov 1 a 2 nepoužijú, **ak ide o svedka, na ktorom bol takýto trestný čin spáchaný.** Ustanovenia odsekov 1 a 2 sa nepoužijú ani v prípade svedka, na ktorom bol spáchaný trestný čin násilím alebo hrozbou násilia, **ak hrozí nebezpečenstvo spôsobenia druhotnej viktimizácie alebo opakovanej viktimizácie, najmä s ohľadom na vek, pohlavie, sexuálnu orientáciu, rasu, národnosť, náboženské vyznanie, rozumovú vyspelosť alebo na vzťah k páchateľovi trestného činu alebo závislosti na ňom.**

Situácia v Slovenskej republike

§ 134 sa doplnil o ods. 4 a 5

(4) Ak je ako svedok v trestnom konaní vypočúvaná osoba, ktorá je **obzvlášť zraniteľnou obeťou** podľa osobitného zákona, treba vykonať **výsluch ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať**; ustanovenie [§ 135 ods. 1](#) tým nie je dotknuté. Výsluch sa vykoná s využitím technických zariadení určených na záznam zvuku a obrazu; ustanovenie [§ 270 ods. 2](#) tým nie je dotknuté. Orgán činný v trestnom konaní zabezpečí, aby výsluchy v prípravnom konaní **viedla tá istá osoba**, ak sa tým nenaruší priebeh trestného konania. K výsluchu **sa príberie psychológ alebo znalec**, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu vypočúvanej osoby prispeje k správne vedeniu výsluchu; ustanovenie [§ 135 ods. 1](#) tým nie je dotknuté.

(5) Ak je ako svedok v trestnom konaní vedenom pre trestný čin proti ľudskej dôstojnosti, trestný čin obchodovania s ľuďmi alebo trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby vypočúvaná osoba, ktorá je **obzvlášť zraniteľnou obeťou** podľa osobitného zákona, výsluch v prípravnom konaní **spravidla vedie osoba rovnakého pohlavia ako vypočúvaná osoba, ak tomu nebránia závažné dôvody, ktoré je orgán činný v trestnom konaní povinný uviesť v zápisnici.**

Situácia v Slovenskej republike

§ 135 ods. 1

Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 18 rokov o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj, treba výsluch vykonávať **obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať**. K výsluchu sa príberie psychológ alebo znalec, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu a stupeň duševného vývoja vypočúvanej osoby prispeje k správne vedeniu výsluchu a zástupca orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ak nie je na výsluchu prítomný opatrovník podľa [§ 48 ods. 2](#). Ak to môže prispieť k správne vykonaniu výsluchu, prizve sa k výsluchu aj zákonný zástupca alebo pedagóg. Pred vypočutím svedka podľa prvej vety orgán činný v trestnom konaní **prekonzultuje spôsob vedenia výsluchu so psychológom alebo znalcom, ktorý bude pribraný k výsluchu, a ak je to potrebné, aj s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zákonným zástupcom alebo pedagógom tak, aby sa zabezpečilo správne vykonanie výsluchu a predišlo sa druhotnej viktimizácii.**

Situácia v Slovenskej republike

§ 135 ods. 3

Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 18 rokov a ak ide o trestný čin spáchaný voči blízkej osobe alebo zverenej osobe alebo je zrejmé z okolností prípadu, že opätovná výpoveď osoby mladšej ako 18 rokov môže byť ovplyvnená, alebo je odôvodnený predpoklad, že výsluch by mohol nepriaznivo ovplyvňovať duševný a mravný vývoj osoby mladšej ako 18 rokov, výsluch sa vykoná tak, aby osoba mladšia ako 18 rokov mohla byť v ďalšom konaní vypočutá len výnimočne. Ďalší výsluch osoby mladšej ako 18 rokov sa v prípravnom konaní môže vykonať len so súhlasom jej zákonného zástupcu a v prípadoch podľa [§ 48 ods. 2](#) so súhlasom opatrovníka.

Situácia v Slovenskej republike

§ 139

(1) Svedok, ktorému hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode, má právo požiadať o poskytnutie informácie o

- a) prepustení alebo úteku obvineného z väzby,
- b) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody,
- c) prerušení výkonu trestu odňatia slobody,
- d) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu ochranného liečenia zo zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti,
- e) zmene formy výkonu ochranného liečenia z ústavného liečenia na ambulantné liečenie, alebo
- f) prepustení alebo úteku odsúdeného z výkonu detencie.

(2) Bez žiadosti svedka orgán činný v trestnom konaní alebo súd poskytne svedkovi informácie podľa odseku 1, ak zistí, že svedkovi hrozí nebezpečenstvo v súvislosti s pobytom obvineného alebo odsúdeného na slobode.

(3) Svedok sa môže výslovným vyhlásením písomne alebo ústne do zápisnice vzdať práva podľa odseku 1.

Situácia v Slovenskej republike

- **Ochrana dieťaťa nariadením neodkladného opatrenia** (predtým prebežného opatrenia) v občianskoprávnom konaní - pokiaľ je údajným páchatelom jeden z rodičov potom zabezpečeníu náležitého vyšetrenia udalostí má byť nápomocný aj občianskoprávny súd, ktorý vydaním neodkladného opatrenia dočasne zamedzí stretávaniu s týmto rodičom. Zamedzí sa tým nielen ďalšiemu sexuálnemu zneužívaniu, telesnému, či emočnému týraniu v rôznych podobách po podaní trestného oznámenia, ale aj manipulácii dieťaťa páchatelom, v takom smere, aby boli zážitky zneužívania v pamäti dieťaťa významovo pozmenené, spochybnené a páchatel „vyvinený“.
- **Ochrana slobody prejavu osôb oznamujúcich trestné činy zneužívania dieťaťa** - „upozornenie na zneužívanie dieťaťa, ktoré bolo *bona fide*, by nemalo byť kvalifikované ako trestný čin“ *Juppala proti Fínsku* (rozsudok z 2. decembra 2008)

Situácia v Slovenskej republike

- **Nízka miera výskytu krivých obvinení v prípade trestných činov sexuálneho zneužívania** - orgány verejnej moci by mali mať pokiaľ ide o oznamovanie podozrení zo sexuálneho zneužívania na zreteli aj skutočnosť, že v kruhoch odborníkov na predmetnú problematiku prevláda konsenzus, že miera výskytu krivých obvinení je pod hranicou 10 percent. Hoyano a Keenan upozorňujú, že prípady takýchto krivých obvinení sú **extrémne zriedkavé**, a to práve kvôli špecifickým charakteristikám tohto trestného činu. Celý rad súvislostí, ktoré podporujú mlčanie obetí (vrátane pocitov hanby, strachu či lojality obete voči páchatelovi) totiž nielenže robia krivé obvinenia nepravdepodobnými, naopak zvyšujú pravdepodobnosť popierania aj tých zločinov sexuálneho zneužívania, ktoré sa reálne stali. Viacerí odborníci upozorňujú aj na to, že **rozvod** môže byť jednak kontextom, v ktorom staršie sexuálne zneužívanie môže byť konečne oznámené – a jednak situáciou, ktorá môže sexuálne zneužívanie podnietiť. Je teda nanajvýš nevhodné, ak sú rodičia, ktorí chcú chrániť dieťa a eliminovať riziko jeho ďalšieho poškodzovania – „systémom“ vnímaní ako zákerní, manipulujúci, paranoidní, hysterickí, či hyperprotektívni. (Hoyano, L., Keenan, C.: *Child Abuse: Law and Policy Across Boundaries*. New York: Oxford University Press, USA, 2010, s. 494)

Situácia v Slovenskej republike

- **Limity znaleckého dokazovania**

Pokiaľ ide o túto problematiku sociálni pracovníci, vyšetrovatelia, prokurátori, ako aj sudcovia, by sa mali oboznámiť zároveň s možnosťami a limitami znaleckého posudzovania v danej oblasti. V praxi sa často objavujú aj zle naformulované otázky kladené znalcom. Za nevhodnú (a pritom veľmi frekventovanú) možno považovať predovšetkým otázku, či dieťa trpí symptómami traumy a otázku, či podozrivý rodič trpí sexuálnou deviáciou. Neprimeranosť prvej otázky spočíva v to, že až **40 percent obetí sexuálneho zneužívania je asymptomatických** a ďalších **30 percent obetí vykazuje len málo symptómov**. Neprimeranosť druhej otázky vyplýva zo skutočnosti, že **výskyt pedofílie u jedincov, ktorí sa dopúšťajú sexuálnej trestnej činnosti na deťoch, je približne 50 percent**. Nenájdenie diagnózy sexuálnej deviácie teda nie je dôkazom toho, že daný jedinec sa nedopustil nelegálnych sexuálnych aktivít.

(SZR) Syndróm zavrhnutého rodiča

- Termín vytvoril americký psychiater Richard A. Gardner (1931–2003) na začiatku 80. rokov 20. storočia.
- Definoval ho ako poruchu, ktorá sa prejavuje tým, že dieťa sústavne a neodôvodnene zľahčuje a uráža jedného z rodičov.
- Príčinou má byť kombinácia faktorov, najmä indoktrinácia zo strany druhého rodiča (takmer výhradne ako súčasť sporu o zverenie dieťaťa do starostlivosti po rozvode rodičov) a vlastné pokusy dieťaťa ohovárať jedného z rodičov.

(viac pozri - http://www.ja-sr.sk/files/Karkoskova_2016.pdf)

- V krajine pôvodu (USA) označený za vedecky nepreukázaný a nespĺňajúci kritériá dôkazu pred súdom s tým, že jeho zohľadnenie môže mať za následok nesprávne rozhodnutia vo veciach týkajúcich sa maloletých.

Odmietnutie SZR v odborných kruhoch v zahraničí

- **Národné centrum pre stíhanie trestných činov zneužívania detí** (NCPCA) program Amerického výskumného inštitútu prokurátorov (*American Prosecutors Research Institute*):
 - „SZR je nepreukázaná teória, ktorá môže ohroziť integritu trestného súdneho systému a bezpečnosť zneužívaných detí. V skratke, SZR je neotestovaná teória, ktorá keby bola ponechaná bez námietok a bez protestu, môže mať ďalekosiahle následky na deti, ktoré sa dožadujú ochrany a právnej obhajoby na súdoch. Prokurátori a ďalší profesionáli pracujúci so zneužívaním detí by mali vzdelávať nielen seba, ale aj svojich kolegov a klientov o strete so syndrómom zavrhnutého rodiča v právnej realite.“

Odmietnutie SZR v odborných kruhoch v zahraničí

- **Národná rada sudcov rodinných súdov a súdov pre maloletých (NCJFCJ)**
 - „Podľa relevantných dôkazných štandardov, súdy by nemali uznať dôkaz týkajúci sa SZR . V prípade *Kumho Tire proti Carmichael*, 526 U.S. 137 (1999), najvyšší súd rozhodol, že dokonca aj výpoveď znalca založená na „spoločenských vedách“ musí požívať štandard zakotvený v prípade *Daubert*. Prípade *Daubert*, v ktorom súd znovu preskúmaval štandard, ktorý už predtým sformuloval v prípade *Frey*, vyžaduje aplikáciu testu viacerých faktorov, vrátane **preskúmania rovnocennými partnermi, publikáciu, testovateľnosť, stupeň omylnosti a všeobecné uznanie**. SZR týmto testom neprešiel. Akýkoľvek dôkaz, že účastník konania o zverenie dieťaťa trpí syndrómom zavrhnutého rodiča, by mal byť preto vyhlásený za nepripustný a vylúčený z vyhodnocovacej správy na základe štandardu, stanoveného v prípade *Daubert* a predtým v prípade *Frye*. Zdiskreditovaná „diagnóza“ SZR (alebo tvrdenia o SZR), okrem vedeckej neplatnosti, nevhodne vyžaduje od súdu, aby rozhodol, že správanie dieťaťa a jeho postoj k rodičovi, ktorý o sebe tvrdí, že je „odcudzený“ (zavrhnutý), nie je v skutočnosti opodstatnené. Taktiež odvádza pozornosť od správania zneužívajúceho rodiča, ktorým mohol tento rodič priamo ovplyvniť reakciu dieťaťa násilným, neúctivým, strážňujúcim, ponižujúcim alebo diskreditujúcim správaním voči dieťaťu alebo druhému rodičovi. Úlohou súdu je rozlíšiť medzi situáciami, v ktorých je dieťa kritické voči jednému z rodičov, pretože bolo nevhodne manipulované tým druhým (postarať sa o to, aby sa nespoľahol výlučne na nepatrné indikácie), a situáciami, v ktorých má dieťa svoje vlastné legitímne dôvody pre kritiku alebo strach z rodiča, čo je najmä v prípadoch ak je rodič páchatelom domáceho násillia. Tieto dôvody sa nestanú menej legitímne iba preto, že zneužívaný rodič ich zdieľa a obraňuje dieťa tým, že hovorí o svojich obavách.“

Odmietnutie SZR v odborných kruhoch v zahraničí

- **Rada zaoberajúca sa zneužívaním detí a násilím medzi ľuďmi (2006)**

- „Ľudia, ktorí vynakladajú úsilie na starostlivosť o zneužívané deti majú konečne dôvod na oslavu. Dve nedávne vysoko profilované právnické publikácie odmietli „SZR“, kontroverzné označenie často používané na diskreditáciu tvrdení o týraní detí alebo domáceho násillia pred rodinnými súdmi. Podľa teórie SZR, ak dieťa odhalí zneužívanie zo strany jedného z rodičov, je to často interpretované ako dôkaz „vymývania mozgu“ zo strany druhého rodiča. Riešenie navrhované teóriou SZR, je okamžité zverenie dieťaťa do starostlivosti údajnému násilníkovi. Navorevidované vydanie z roku 2006 „Usmernenie starostlivosti a posudzovanie práva styku v prípadoch domáceho násillia: návod pre sudcov“, ktoré vydala Národná rada sudcov pre mladistvých a rodiny, zahŕňa silné vyhlásenie odsudzujúce použitie teórie SZR, ktorú nazýva „diskreditovaná“ a označuje ju za syndróm, ktorý uprednostňuje pri rozhodovaní o starostlivosti, rodiča, ktorý dieťa zneužíva. V rovnakom čase, na jar 2006, časopis Americkéj advokátskej komory Problematika práv dieťaťa, poskytol komplexnú analýzu všetkých právnych prípadov týkajúcich sa údajného SZR. Tento konečný výpočet viedol k záveru, že veda, právo i politika oponujú prípustnosti SZR v súdnej sieni. „SZR je vedeckým odpadom v tej najhoršej podobe“ hovorí Dr. Paul Fink, predseda Rady zaoberajúcej sa zneužívaním detí a násilím medzi ľuďmi a bývalý prezident Americkéj psychiatrickej asociácie. Dr. Fink vysvetľuje: „Veda nám hovorí, že najpravdepodobnejšou príčinou toho, že dieťa sa úplne odľúči od svojho rodiča je vlastné správanie rodiča. Označenia akými je napríklad SZR, slúžia na odvrátenie pozornosti od takýchto druhov správania.“ Sudca Sol Gothard je rád, že právni odborníci sa pripojili k radám ďalších odborníkov pri rozpoznávaní škôd, ktoré teória SZR môže spôsobiť. Sudca Gothard, ktorý nedávno odišiel z 5. obvodného súdu Louisiany do dôchodku, bol zapojený do viac ako 2000 prípadov obvinenia zo sexuálneho zneužívania detí, tvrdí, že „teória SZR spôsobila emocionálnu ujmu, fyzickú ujmu a v niektorých prípadoch dokonca smrť deťom.“

Odmietnutie SZR v odborných kruhoch v zahraničí

- **Organizácia spojených národov, Valné zhromaždenie, Rada pre ľudské práva**

- „145. Záverom treba uviesť, že existuje povedomie, že SZR je v skutočnosti „právnou záležitosťou“ aj napriek skutočnosti, že táto myšlienka môže byť veľmi nebezpečná v prípadoch zneužitia, môže byť bolestivá pre matky, otcov, deti, ktoré môžu čeliť takýmto teóriám v bolestivých rozvodových konaniach. V súčasnosti, vedecká literatúra a medzinárodní právnici vykonávajú poradenstvo zamerané proti SZR, proti jeho prípustnosti na súde a potrebe extenzívneho výskumu pred tým, ako sú nové teórie použité v náročných a citlivých sporoch, ktoré sa týkajú starostlivosti o deti v konaní o rozvode, je netolerovateľné, pokrytecké, môžu sa vyskytnúť pokusy o zavedenie takýchto teórií pod pláštikom tradície, v zmysle ktorej napríklad Taliansko vyzdvihuje aktivity zamerané na práva dieťaťa.“
- **Austrálsky inštitút pre výskum rodiny**
 - „Aj napriek tomu, že v súčasnosti bola vedeckou komunitou odhalená ich pravá podstata a boli odmietnuté v mnohých prípadoch súdmi Severnej Ameriky, niektorí sú toho názoru, že Gardnerove (1999) široko zverejnené názory hrajú na populárnu nôtu.“

Odmietnutie SZR v odborných kruhoch na Slovensku

- 8. júna 2016 sa na Ministerstve spravodlivosti SR uskutočnilo odborné stretnutie na tému „**Syndróm zavrhnutého rodiča a rozhodovanie o maloletých.**“ Cieľom uvedeného stretnutia bolo upozornenie na to, že koncept SZR prenikol do slovenskej klinickej, sociálnej a súdnej praxe a negatívne ovplyvňuje rozhodovanie orgánov verejnej moci a súdov vo veciach týkajúcich sa maloletých
- Na stretnutí, ktoré iniciovala zástupkyňa SR pred ESLP sa zúčastnili zástupcovia Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny, Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny, Národného koordinačného strediska pre riešenie problematiky násilia na deťoch, Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, ako aj Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Títo vyjadrili podporu
 - **vyhláseniu Sekcie detskej a adolescentnej psychiatrie Slovenskej psychiatrickej spoločnosti**
 - **spoločnému vyhláseniu k problematike SZR** (ktoré urobila Slovenská komora psychológov, Slovenská psychoterapeutická spoločnosť, Asociácia rodinných sudcov, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, Verejná ochrankyňa práv, Komisárka pre deti, Inštitút pre výskum práce a rodiny a Koalícia pre deti Slovensko).

Zo spoločného vyhlásenia prijatého na pracovnom stretnutí na MS SR dňa 8. júna 2016

- SZR aktuálne nie je oficiálnym psychopatologickým syndrómom, nevyskytuje sa v medicínskej - psychiatrickej syndromológii a nie je stanovený ani ako nozologická jednotka, resp. diagnóza v oficiálnych medzinárodných systémoch klasifikácie chorôb. V Slovenskej republike je záväzne platná **Medzinárodná klasifikácia chorôb MKCH 10 (ICD-10)**, v tejto klasifikácii spomenutý SZR (PAS) **nie je uvedený, preto nie je možné stanovovať ho ako diagnózu, ale ani popisne ako syndróm.**
- SZR bol v samotnej krajine svojho vzniku (USA) označený za vedecky nepreukázaný a nespĺňajúci kritériá dôkazu pred súdom s tým, že jeho zohľadnenie môže mať za následok nesprávne rozhodnutia vo veciach týkajúcich sa maloletých.
- Negatívne stanoviská ku konceptu PAS/PAD vyjadrili významné zahraničné profesijné organizácie a inštitúcie. V tomto ohľade napríklad Národná rada sudcov rodinných súdov a súdov pre maloletých (NCJFCJ) uviedla, že akýkoľvek dôkaz, že účastník konania o zverenie dieťaťa trpí SZR by mal byť vyhlásený za neprípustný. Ďalej uvádzajú: „Zdiskreditovaná „diagnóza“ SZR (alebo tvrdenia o SZR), okrem vedeckej neplatnosti, nevhodne vyžaduje od súdu, aby rozhodol, že správanie dieťaťa a jeho postoj k rodičovi, ktorý o sebe tvrdí, že je „odcudzený“ (zavrhnutý), nie je v skutočnosti opodstatnené. Taktiež odvádza pozornosť od správania zneužívajúceho rodiča, ktorým mohol tento rodič priamo ovplyvniť reakciu dieťaťa násilným, neúčtívm, strážňujúcim, ponížujúcim alebo diskreditujúcim správaním voči dieťaťu alebo druhému rodičovi.“

Zo spoločného vyhlásenia prijatého na pracovnom stretnutí na MS SR dňa 8. júna 2016

- Úlohou súdu je rozlíšiť medzi situáciami, v ktorých je dieťa kritické voči jednému z rodičov, pretože bolo nevhodne manipulované tým druhým a situáciami, v ktorých má dieťa svoje vlastné legitímne dôvody pre kritiku alebo strach z rodiča, čo je najmä v prípadoch ak je rodič páchatelom domáceho násillia. Tieto dôvody sa nestanú menej legitímne iba preto, že zneužívaný rodič ich zdieľa a obraňuje dieťa tým, že hovorí o svojich obavách.“ Uvedené vyhlásenie **plne korešponduje s judikatúrou ESLP**.
- V tomto ohľade pripomíname pozitívne záväzky štátu sformulované ESLP pokiaľ ide o ochranu obetí domáceho násillia, či sexuálneho zneužívania. Zároveň uvádzame, že podľa judikatúry ESLP najlepší záujem dieťaťa môže v závislosti na svojej povahe a závažnosti prevážiť nad záujmom rodiča. ESLP v tomto ohľade opakovane konštatoval, že článok 8 v žiadnom prípade neoprávňuje rodiča, aby žiadal prijatie takých opatrení, ktoré by poškodzovali zdravie a rozvoj dieťaťa.
- Je zrejmé, že problémy pri realizácii styku detí s rodičmi predstavujú komplexný fenomén. Každý prípad si vyžaduje dôkladné psychosociálne zhodnotenie rôznych faktorov, ktoré môžu prispievať k narušeniu vzťahu rodič – dieťa a následne aj aplikáciu viacerých metód terapie, vrátane psychoedukácie, individuálnej terapie, a ak je to vhodné aj terapie rodič – rodič, rodič – dieťa či spoločnej rodinnej terapie. V tejto súvislosti treba zároveň zdôrazniť, že pre intervencie majú byť smerodajné potreby dieťaťa a nie práva rodiča.“
- Úplne znenie vyhlásenia môžete nájsť na:
 - <http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2093>

Možné príčiny odmietania jedného z rodičov (zdroj: Doc. ThDr. Slávka Karkošková, PhD.)

- Podstatnou slabinou celého SRZ konceptu je to, že **ponúka zjednodušené a tendenčné vysvetlenie komplexného problému**: zodpovednosť za to, že dieťa odmieta otca, pripisuje matke a jej údajnej kampani očierňovania otca. Početné výskumy preukázali, že tento jav môže byť podmienený množstvom rôznych príčin (Kelly a Johnston 2001; Johnston 2003; Johnston a Kelly 2004; Johnston, Walters a Olesen 2005; Ludolph 2010; Polak a Saini 2015), pričom najčastejšou a najvplyvnejšou príčinou sú vlastnosti/správanie na strane odmietaného rodiča.
- Polak a Saini (2015) ponúkajú multifaktoriálny pohľad na možné príčiny odmietania rodiča, pričom rozlišujú faktory **ontogenetické**, **mikrosystémové**, **mezosystémové** a **makrosystémové**:
 - **vlastnosti rodiča** (napr: empatia, schopnosť porozumieť názorom dieťaťa atď..)
 - **symptómy psychopatológie u rodiča** (napr. depresia)
 - **poruchy osobnosti u rodiča**
 - **zneužívanie alkoholu/drog u rodiča**
 - **odhad a temperament dieťaťa**
 - **kognitívna kapacita dieťaťa**
 - **história vzťahu rodič – dieťa**

Možné príčiny odmietania jedného z rodičov (zdroj: Doc. ThDr. Slávka Karkošková, PhD.)

- odcudzujúce (*alienating*) správanie rodiča
- správanie, ktoré je reakciou na odmietnutie
- narušené vzťahové hranice
- domáce násilie
- značná miera konfliktov medzi rodičmi
- nový vzťah rodiča
- vplyv súrodencov
- finančné vplyvy
- obmedzenie (redukcia) času
- environmentálne faktory
- opakované vypočúvania/vyšetrenia dieťaťa (zo strany súdu, polície, orgánu sociálnoprávnej ochrany)

ontogenetické, mikrosystémové, mezosystémové, makrosystémové

Možné príčiny odmietania jedného z rodičov (zdroj: Doc. ThDr. Slávka Karkošková, PhD.)

- Medzi faktormi, ktoré môžu byť príčinou, prečo dieťa odmieta kontakt s otcom, je osobitná pozornosť venovaná problematike **domáceho násilia**. Vlečúce sa poručnícke spory a problémy s realizáciou styku sa častejšie objavujú v prípadoch, kde je história domáceho násilia. Väčšinou sa obeťami domáceho násilia stávajú ženy, ktoré sú zároveň aj matkami. Karkošková v tomto ohľade upozorňuje na Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru (2006/C 325/15) podľa ktorého „V momente, keď na nich páchajú ich partneri násilie, sú deti vo väčšine prípadov priamymi svedkami alebo poslucháčmi“. Tieto deti možno považovať za tzv. nepriame obeť domáceho násilia. V tejto súvislosti sa používa tiež pojem „deti vystavené násiliu“ (z angl. children exposed to violence). Ide o deti, ktoré sú svedkami násilia prostredníctvom toho, že vidia, počujú, cítia alebo si uvedomujú násilie, ktoré jeden z rodičov (zvyčajne matka) trpí zo strany svojho partnera (zvyčajne otca detí).

Možné príčiny odmietania jedného z rodičov (zdroj: Doc. ThDr. Slávka Karkošková, PhD.)

- Výskumy jednoznačne preukázali, že vystavenie takýmto zážitkom môže mať na dieťa výrazne negatívny, dokonca až traumatizujúci vplyv; narušenie vzťahovej väzby dieťaťa k otcovi, pocity strachu alebo hostility voči nemu, odmietanie kontaktu s otcom, obavy o matku a potreba chrániť ju pred otcom sú po takýchto skúsenostiach u dieťaťa celkom opodstatnené. V tejto súvislosti odborníci upozorňujú, že násilní/zneužívajúci „rodičia bežne obviňujú svojich partnerov, že popudili deti proti nim a len zriedkakedy prijímajú zodpovednosť za vplyv, aký má ich správanie na deti“. Podľa Karkoškovej výsledky výskumov ale nepotvrdili, že by ženy, ktoré sú obeťami domáceho násillia, mali tendenciu odcudzovať (alienate) deti od ich otca; u detí, ktoré boli nepriateľsky nastavené voči otcovi, mala ich hostilita viacero príčin, vrátane negatívneho správania odmietaného rodiča (akým je napr. aj ponížovanie matky pred deťmi).

Judikatúra ESĽP týkajúca sa sankcií v súvislosti s výkonom práva styku rodiča s maloletým

- Z článku 8 Dohovoru vyplýva pre vnútroštátne orgány pozitívny záväzok konať tak, aby umožnili rozvoj preukázaného a existujúceho rodinného puta. Mali by prijať všetky vhodné opatrenia, ktoré od nich možno vzhľadom na okolnosti toho ktorého prípadu rozumne očakávať za účelom umožnenia styku rodiča s dieťaťom (napr. Nuutinen proti Fínsku, rozsudok z 27. júna 2000, ods. 128)
- Vnútroštátne orgány **nie sú zodpovedné za výsledok**. ESĽP uznal, že štátne orgány nie sú všemocné, najmä ak sa stretávajú s rodičmi, ktorí nie sú schopní prekonať svoju nevraživosť a nedbajú na záujmy vlastného dieťaťa (napr. Pedović proti Českej republike, rozsudok z 18. júla 2006, ods. 115).
- Skutočnosť, že rodičia nespolupracujú však nezavaruje vnútroštátne orgány povinnosti prijať všetky nevyhnutné a vhodné opatrenia (stretnutia u psychológa, asistovaný styk v špecializovanom zariadení a pod.) na to, aby boli udržané rodinné putá (napr. Reslová proti Českej republike, rozsudok z 18. júla 2006, ods. 56)

Judikatúra ESĽP týkajúca sa sankcií v súvislosti s výkonom práva styku rodiča s maloletým

- Vnútroštátne orgány musia vyvíjať snahu, aby napomohli spolupráci rodičov k výkonu práva styku. Ich povinnosť využiť **donucovacie opatrenia však nemôže byť neobmedzená; musia brať ohľad na záujmy, práva a slobody dotknutých osôb a osobitne na najlepší záujem dieťaťa** a jeho práva, ktoré mu priznáva článok 8 Dohovoru.
- ESĽP opakovane konštatoval, že článok 8 **v žiadnom prípade neoprávňuje rodiča, aby žiadal prijatie takých opatrení, ktoré by poškodzovali zdravie a rozvoj dieťaťa** (napr. Fiala proti Českej republike, rozsudok z 18. júla 2006, ods. 96).
- **Použitie donucovacích opatrení** za účelom výkonu práva styku je v tejto oblasti nežiaduce. **Bude odôvodnené iba v prípade zjavne nezákonného konania rodiča, s ktorým dieťa žije** – t.j. ak rodič **aktívne bráni styku** druhého rodiča s dieťaťom (napr. Zavřel proti Českej republike, rozsudok z 18. januára 2007, ods. 52).
- **Ak dieťa vyslovene styk odmieta** (napr. v prípadoch, ak je odmietanie rodiča dieťaťom zapríčinené správaním tohto rodiča) **je podľa ESĽP použitie donucovacích opatrení kontraproduktívne**, a to práve z dôvodu, že môže mať za následok degradáciu vzťahov medzi dieťaťom a neempatickým rodičom (napr. Kapr proti Českej republike, rozhodnutie z 28. marca 2006).

Judikatúra ESĽP týkajúca sa sankcií v súvislosti s výkonom práva styku rodiča s maloletým

- Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II ÚS. 3489/15:
 - Účel pokuty nespočíva v sankcionovaní povinného rodiča za dobrovoľné nesplnenie povinnosti, ale ako prostriedok donútenia povinného, aby rešpektoval právne pomery založené vykonávaným titulom... a má tak zásadne charakter prostriedku smerujúceho k ochrane práva na nerušený rodinný život (čl. 10 ods. 2 Listiny, čl. 8 Dohovoru)
 - Pokiaľ však zo zistených okolností vyplýva, že povinný rodič nemôže plniť povinnosť stanovenú súdom z **dôvodu negatívneho postoja samotných maloletých detí, pričom nebolo preukázané, že by príčinou ich negatívneho postoja bolo správanie či úmyselné ovplyvňovanie zo strany tohto rodiča, nie je možné považovať podmienky pre uloženie pokuty za naplnené**. Uloženie tejto pokuty totiž nesmie viesť k **presadeniu „násilnej“ zmeny prejavov vôle (pránia) maloletých detí pokiaľ ide o styk s ich otcom, a to za situácie, kedy k zmene nedošlo ani napriek adekvátneho výchovného pôsobenia zo strany matky, orgánu sociálno-právnej ochrany detí, špecializovaného pracoviska pre asistovaný styk rodičov s deťmi či priamo krajským súdom prostredníctvom pohovoru s obidvoma maloletými**.

Zmeny, ktoré sa po 1. júli 2016 dotknú detí v civilnom súdnom konaní

- Zmeny do súdnej praxe od 1. júla 2016 prináša:
 - **Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok**
 - **Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 207/2016 Z.z. z 27. júna 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých**

Civilný mimosporový poriadok (CMP)

- **Nová zásada o najlepšom záujme maloletého dieťaťa a informovanosti**
CMP osobitne zvyrazňuje, že súd koná v najlepšom záujme dieťaťa a ak je to vhodné, informuje dieťa o všetkých podstatných otázkach týkajúcich sa priebehu konania a vecí samej.
- **Účasť prokurátora v konaní**
Podľa CMP prokurátor môže vstúpiť do začatého konania okrem konania o rozvod manželstva. Výnimkou je však situácia, ak je s konaním o rozvod manželstva spojené konanie o úpravu pomerov manželov k ich maloletým deťom na čas po rozvode. Vtedy môže prokurátor vstúpiť do konania v tejto časti.
- **Povinnosť zisťovať názor dieťaťa**
Súd bude povinný zisťovať názor maloletého dieťaťa, pričom vyjadrenie názoru maloletého nie je podmienené vekovou hranicou ani rozumovou vyspelosťou, ale schopnosťou ho vyjadriť, a to primárne samostatne. Spôsob zisťovania názoru maloletého sa ponecháva na rozhodnutí súdu, zákon však predpokladá jeho prispôsobenie veku a vyspelosti maloletého.
- **Posilnenie participatívneho práva dieťaťa**
V prípade, ak sa to neprieči účelu konania, je súd povinný maloletého informovať o prebiehajúcom konaní. Ide o taký postup súdu, ktorý umožňuje výmenu informácií, priestor pre dialóg medzi dieťaťom a dospelými na základe vzájomného rešpektu. Bude iba úlohou súdu zvoliť vhodný procesný úkon, primeraný rozumovej a vôľovej vyspelosti maloletého, ktorý mu umožní pochopiť význam a následky rozhodnutia v súdnom konaní.
- **Nový model tzv. procesného opatrovníka dieťaťa**
CMP obsahuje osobitnú úpravu, pokiaľ sa týka ustanovenia opatrovníka maloletému. V súlade s § 117 CMP „ak treba, aby za maloletého konal opatrovník, súd na návrh ustanoví za opatrovníka najmä blízku osobu maloletého, u ktorej je predpoklad, že bude konať v záujme maloletého, ak s ustanovením súhlasí. Inak ustanoví za opatrovníka orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.“
- **Príbratie právno-ochranného subjektu na stranu dieťaťa**
Súd bude môcť pribrať do konania právno-ochranné subjekty, akými sú napr. Komisár pre deti, Verejný ochranca práv a pod.

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 207/2016 Z.z. z 27. júna 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých

- Návrh vyhlášky vznikol v nadväznosti na CMP.

Základné princípy vo vykonávanom konaní

- Vyhláška zohľadňuje tri základné princípy vyplývajúce z Dohovoru o právach dieťaťa, a to:
 - princíp najlepšieho záujmu dieťaťa,
 - princíp rešpektovania práv dieťaťa,
 - princíp vypočutia názoru dieťaťa.

Zvýšenie miery spravodlivosti vo vykonávanom konaní

- Po novom budú musieť súdy napríklad zisťovať, „či sa povinný podrobuje rozhodnutiu a či existujú ospravedlniteľné dôvody, pre ktoré sa povinný nemôže podrobovať rozhodnutiu“. Cieľom je korigovať doterajšiu prax niektorých súdov. Stáva sa totiž, že súdy po podaní návrhu na výkon rozhodnutia automaticky ukladajú pokuty za to, že sa nedarí uskutočniť stretnutie rodiča s dieťaťom. K ukladaniu týchto sankcií pritom dochádza bez predchádzajúceho skúmania dôvodov, prečo k stretnutiu nedošlo. Je zároveň potrebné poznamenať, že často tieto dôvody existovali nie na strane povinného, ale práve na strane oprávneného alebo samotného dieťaťa.
- Ak situácia zájde tak ďaleko, že už bude musieť dôjsť k výkonu rozhodnutia, na zjemnenie dopadov výkonu na dieťa, alebo na dosiahnutie dobrovoľného rešpektovania súdneho rozhodnutia, bude môcť súd po novom nariadiť rodičom a dieťaťu povinnosť zúčastniť sa na sociálnom poradenstve, psychologickom poradenstve alebo na inom odbornom poradenstve.
- V praxi sa ukázalo poradenstvo alebo mediácia ako veľmi dobrý prostriedok, ako sa vyhnúť „násilnému“ odoberaniu dieťaťa. Poradenstvo v praxi môže byť poskytované referátom poradensko-psychologických služieb oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, školským zariadením výchovného poradenstva alebo neštátnym akreditovaným zariadením.

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 207/2016 Z.z. z 27. júna 2016, ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých

Jasnejšie pravidlá pre plánovanie priebehu výkonu rozhodnutia

- Súd určí spôsob zabezpečenia priebehu výkonu rozhodnutia spravidla 24 hodín pred výkonom. Ak poskytuje orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately súčinnosť, súd a orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately určia spôsob zabezpečenia priebehu výkonu rozhodnutia spoločne.

Posilnenie participatívneho práva dieťaťa vo vykonávanom konaní

- Ak to nevyklučujú okolnosti výkonu rozhodnutia, orgány a osoby, ktoré sa zúčastňujú výkonu rozhodnutia vo vzájomnej súčinnosti vysvetlia dieťaťu spôsobom primeraným jeho veku a rozumovej vyspelosti dôvody a následky výkonu rozhodnutia.
- Pri zisťovaní či sa povinný podrobuje rozhodnutiu a či existujú ospravedlniteľné dôvody, pre ktoré sa povinný nemôže podrobovať rozhodnutiu sa bude prihliadať na správanie sa dieťaťa a jeho názor.

Výkon rozhodnutia v škole bez prítomnosti iných detí

- Ak je možné dôvodne predpokladať, že dieťa sa má odňať v priestore školy, súd požiada riaditeľa školy o súčinnosť spravidla 24 hodín pred výkonom rozhodnutia. Riaditeľ školy poskytne súčinnosť najmä tým, že informuje o priebehu výchovno-vzdelávacieho procesu v čase výkonu rozhodnutia a možnosti odňatia dieťaťa v takých priestoroch školy, aby priebeh výkonu rozhodnutia bol čo najviac šetrný a bol najmenšou ujmom pre dieťa, a zabezpečí, aby pri výkone rozhodnutia neboli prítomné iné deti ani ich zákonní zástupcovia. Súd priebeh odňatia dieťaťa v priestoroch školy konzultuje s riaditeľom školy.

Jasnejšie pravidlá pri zaznamenávaní priebehu odňatia dieťaťa

- Súd zabezpečí zaznamenávanie priebehu odňatia dieťaťa pomocou technických zariadení a prostriedkov určených na zaznamenávanie zvuku a obrazu. Zabezpečí, aby zo záznamu bolo zjavné najmä správanie sa povinného, správanie sa oprávneného a správanie sa a názor maloletého. Zo záznamu má byť prípadne zjavné či existujú dôvody odkladu výkonu rozhodnutia.

Ústavná sťažnosť podľa článku 127 Ústavy SR ako účinný prostriedok nápravy v prípade porušenia práv zaručených Dohovorom

- Dňa **1. januára 2002** nadobudol účinnosť článok **127 ods. 1 Ústavy SR** v zmysle ktorého rozhoduje Ústavný súd SR o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú SR ratifikovala a ktorá bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd. Ak Ústavný súd SR vyhovie sťažnosti, **svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody, a také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah zruší.** Ústavný súd SR môže zároveň **vec vrátiť na ďalšie konanie, zakázať pokračovanie v porušovaní základných práv a slobôd alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú SR ratifikovala a ktorá bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo ak je to možné, prikázať, aby ten, kto porušil práva alebo slobody, obnovil stav pred porušením.** Ústavný súd SR môže svojim rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, **priznať tomu, koho práva boli porušené, primerané finančné zadostučinenie.**

Ústavná sťažnosť podľa článku 127 Ústavy SR ako účinný prostriedok nápravy v prípade porušenia práv zaručených Dohovorom

- V zmysle článku **154c Ústavy SR** je **Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky** a má **prednosť pred zákonom**, ak zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd. Pripomíname, že v zmysle konštantnej judikatúry Ústavného súdu SR k článku 154c Ústavy SR predstavujú Dohovor a judikatúra naň sa vzťahujúca pre vnútroštátne orgány aplikácie práva záväznú výkladovú smernicu na výklad a uplatňovanie zákonnej úpravy základných práv a slobôd zakotvených v druhej hlave Ústavy SR, a tým normujú rámec, ktorý tieto orgány v konkrétnom prípade nemôžu prekročiť.

Ústavná sťažnosť podľa článku 127 Ústavy SR ako účinný prostriedok nápravy v prípade porušenia práv zaručených Dohovorom

- Pokiaľ v konaní pred orgánmi verejnej moci dochádza k porušeniu práv zaručených Dohovorom tak, ako ich vykladá vo svojej judikatúre Súd, je možné **podanie ústavnej sťažnosti, ktorá predstavuje v zmysle konštantnej judikatúry Súdu účinný a dostupný prostriedok nápravy.**
- Ak vo vyšetrovaní týkajúcom sa napríklad domáceho násillia, týrania, sexuálneho zneužívania dochádza k prieťahom, možno sa obrátiť v priebehu trestného konania na Ústavný súd SR a namietat **porušenie pozitívnych povinností vyplývajúcich z článku 3 a 8 Dohovoru** (pozri napr. I. ÚS 72/04 – ústavný súd skonštatoval porušenie článku 3 Dohovoru, prikázal dotknutým policajným orgánom vo veci konať a sťažovateľovi priznal 100 000 Sk ako primerané finančné zadosťučinenie). Ešte pred podaním ústavnej sťažnosti bolo do 1. januára 2016 možné pokúšať sa o nápravu podaním podnetu a opakovaného podnetu podľa zákona o prokuratúre. V niektorých prípadoch však so zreteľom na konkrétne okolnosti prípadu Súd odmietol podmieňovanie ústavnej sťažnosti predchádzajúcim vyčerpaním týchto prostriedkov nápravy (pozri napr. rozsudok *Koky proti Slovenskej republike* z 12. júna 2012, ods. 189 – 195). V súčasnosti už takáto možnosť neexistuje. Poškodení tak majú priamy prístup na Ústavný súd SR.
- Ak dôjde k **zastaveniu trestného konania, možno v prípade pochybností o účinnom vyšetrení požadovať s odkazom na uvedené články Dohovoru od Ústavného súdu SR zrušenie takéhoto rozhodnutia, pričom v ďalšom konaní sú orgány činné v trestnom konaní povinné postupovať v súlade s právnym názorom ústavného súdu** (napr. III. ÚS 86/05).